

รูปแบบการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุ: กรณีศึกษา ตำบลหนองรี อำเภอเมืองชลบุรี จังหวัดชลบุรี

Models of Social Welfares for the Elderly People: A Case Study of Nong Ree Sub District, Muang Chonburi District, Chonburi Province

สุธิตา แจ่มประจักษ์*

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่องรูปแบบการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุ กรณีศึกษาตำบลหนองรี อำเภอเมืองชลบุรี จังหวัดชลบุรีมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบและเปรียบเทียบ รวมทั้งวิเคราะห์ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุโดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ มีประเด็นคำถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล และมีผู้ให้ข้อมูลสำคัญเป็นผู้ที่มีความเกี่ยวข้องกับการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุในตำบลหนองรี ได้แก่ ผู้สูงอายุจำนวน 35 คน เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลจำนวน 4 คน เจ้าหน้าที่องค์กรเอกชนจำนวน 1 คน

ผลการศึกษาพบว่า รูปแบบการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุมีดังนี้ 1. สวัสดิการโดยภาครัฐ ประกอบด้วย การประกันสังคม ได้แก่ ระบบบำเหน็จบำนาญข้าราชการ การช่วยเหลือทางสังคม และการบริการสังคม 2. สวัสดิการโดยภาคเอกชน ประกอบด้วย การประกันสังคมและระบบส่งเสริมหุ้นส่วนทางสังคมตามแนวคิดความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรธุรกิจ 3. สวัสดิการโดยภาคชุมชน ประกอบด้วย การประกันสังคม ได้แก่ กองทุนสวัสดิการชุมชน การช่วยเหลือทางสังคมและการบริการสังคมโดยใช้ระบบเครือข่ายและทุนทางสังคม

* อาจารย์ ภาควิชาสังคมวิทยา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

เมื่อเปรียบเทียบรูปแบบ พบว่า ภาครัฐและภาคชุมชนได้จัดสวัสดิการเพื่อผู้สูงอายุโดยเฉพาะ ส่วนภาคเอกชนจัดให้สำหรับทุกกลุ่มอายุ โดยภาครัฐมีเป้าหมายในการจัดสวัสดิการเพื่อแก้ไขปัญหา บำบัดฟื้นฟูและพัฒนาศักยภาพของผู้สูงอายุ ส่วนภาคเอกชนมีเป้าหมายเพื่อป้องกันปัญหาและพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ ในขณะที่ภาคชุมชนจะเน้นการบำบัดฟื้นฟู ป้องกันปัญหาและพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ ซึ่งภาครัฐจัดสวัสดิการได้ครอบคลุมมากกว่าภาคเอกชนและภาคชุมชน ทั้งการศึกษา สุขภาพอนามัย ที่อยู่อาศัย การทำงานและมีรายได้ นันทนาการ กระบวนการยุติธรรมและบริการสังคมทั่วไป

ปัจจัยภายในชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุ คือ ผู้สูงอายุในตำบลหนองรีมีศักยภาพและมีจิตอาสาพร้อมที่จะพัฒนาตัวเองและชุมชน อีกทั้งในตำบลมีทุนทางสังคมที่เอื้อต่อการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุ ปัจจัยภายนอกได้แก่ แนวนโยบายของรัฐที่ให้ความสำคัญให้กับผู้สูงอายุ รวมถึงกระแสสังคมเรื่องความรับผิดชอบต่อสังคมที่ทำให้องค์กรเอกชนทำประโยชน์เพื่อชุมชน

ดังนั้นในการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุควรเป็นแบบพหุภาคี ซึ่งต้องเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้มีส่วนร่วมในการจัดสวัสดิการมากกว่าเป็นผู้รับบริการ เพื่อให้เกิดการตระหนักรู้ถึงคุณค่าของตนเอง อีกทั้งควรส่งเสริมให้เกิดความเข้มแข็งในชุมชนเพื่อใช้เป็นฐานในการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุต่อไป

คำหลัก: รูปแบบ, สวัสดิการ, ผู้สูงอายุ, ตำบลหนองรี

Abstract

The study of Models of social welfares for the elderly: a case study of Nong Ree Sub District, Muang Chonburi District, Chonburi Province aimed to study and compare the patterns of social welfares, and analyze the factors involved with social welfare management. Guided questions and interviews were applied. The key informants comprised 35 elderly people, 4 governmental officials, and 1 official from a private organization involving with social welfare management in Nong Ree Sub District.

The study found that the models of social welfares for the elderly people were as follows 1. the governmental social welfares: pensions, social aids, and social services, 2. the social welfares provided by private sectors: social security and social partnerships derived from the concept of social responsibility, 3. the social welfares provided by the community: social security, community funds, and social assistance, and social services driven by kinship system and social capital.

The governmental and the community sectors provided particular welfares for the elderly people, while the private sectors distributed the welfares for every group of people. The governmental sector targeted to solve problems, rehabilitate and develop the potentiality of the elderly people, while the private one focused on preventing problems and developing the elderly people's potentiality. The community sector aimed to rehabilitate, prevent problems and develop the elderly people's potentiality. The welfares provided by the governmental sector covered the elderly people's needs more than those of the private and community ones particularly in the fields of education, health, housing, job opportunity, income maintenance, recreation, and criminal justice, and social services.

The elderly people's potentiality and their volunteer spirit were the internal factors at Nong Ree Sub District that flourished the social welfare management for the elderly people. Moreover, the readiness of the senior citizen and the social capital here propelled the social welfare management. Besides, the government's policy focusing on the elderly people, and the idea of social responsibility initiated by the private sectors acted as the external factors boosting the social welfares for the elderly people.

Consequently, social welfare for the elderly people should be a multilateral management which offers opportunities for the elderly people to participate in the administration in order to allow them to recognize their

own values. Also, the community should be well strengthened in order to be a solid foundation for social welfare management for the elderly people.

Keywords: Models, Social Welfares, Elderly, Nong Ree Sub District

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันประเทศไทยก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ คือ มีจำนวนประชากรผู้สูงอายุที่มีอายุ 60 ปี ขึ้นไปมากกว่าร้อยละ 10 ของประชากรทั้งหมด อันมีสาเหตุมาจากแนวโน้มอัตราการตายและอัตราการเกิดของประชากรได้ลดลงอย่างต่อเนื่อง ดังจะเห็นได้จากข้อมูลทางสถิติในปี พ.ศ. 2503 พบว่ามีจำนวนประชากรสูงอายุคิดเป็นร้อยละ 5.4 ของประชากรทั้งหมด ในปี พ.ศ. 2550 มีจำนวนผู้สูงอายุคิดเป็นร้อยละ 10.7 ของประชากรทั้งหมด และจะเพิ่มมากขึ้นตามลำดับ (มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย, 2553, หน้า 9) และคาดการณ์ว่าปี พ.ศ. 2573 ประชากรสูงอายุจะมีจำนวนร้อยละ 25.2 ของประชากรทั้งหมด ดังนั้นในอนาคตประเทศไทยจะมีจำนวนผู้สูงอายุมากขึ้น ในขณะที่วัยแรงงานที่มีบทบาทในการดูแลผู้สูงอายุมีจำนวนลดลง ทั้งที่วัยสูงอายุจำเป็นต้องได้รับการดูแลเอาใจทั้งทางร่างกายและจิตใจเป็นอย่างดีเนื่องจากสภาพร่างกายเสื่อมถอย มีโรคภัยไข้เจ็บ และสภาพจิตใจเปราะบางต่อการกระทบกระเทือนได้ง่ายขึ้น ดังนั้นทุกฝ่ายในสังคมจึงเริ่มให้ความสำคัญและแสวงหาแนวทางในการดูแลผู้สูงอายุมากขึ้น

ในอดีตโครงสร้างความสัมพันธ์ของคนสังคมไทยมีความสัมพันธ์กันเป็นเครือญาติ อาศัยอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวขยาย และมีการเกื้อหนุนภายในชุมชน ทำให้ครอบครัวและเพื่อนบ้านสามารถดูแลและจัดบริการที่ตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุได้อย่างเหมาะสม เช่น ผู้สูงอายุมีหน้าที่เลี้ยงดูบุตรหลาน เมื่อลูกหลานโตก็ส่งเงินเลี้ยงปู่ย่าตายาย รวมทั้งการจัดบริการสังคมและหน่วยงานสงเคราะห์ต่าง ๆ เช่น การทำบุญเข้าวัด การฝากเพื่อนบ้านดูแลผู้สูงอายุ เรียกได้ว่าเป็นรูปแบบสวัสดิการสังคมที่ปรากฏอยู่ในสังคมไทยมานานแล้ว (อภิญา เวชชัย, ศิริพร ยอดกมลศาสตร์ และณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ, 2547, หน้า 42) แต่ปัจจุบันความสัมพันธ์ของคนเปลี่ยนจากเครือญาติกลายเป็นคนแปลกหน้า ด้วยเหตุที่คนละถิ่นฐานและครอบครัวเดิมของตนเพื่อเข้ามาประกอบอาชีพในเขตเมืองและ

เขตอุตสาหกรรม และความสัมพันธ์ของคนในครอบครัวจะเริ่มละทิ้งครอบครัวเดิม ไปสู่การสร้างครอบครัวใหม่ ดังจะเห็นได้จากรูปแบบครอบครัวมีหลากหลายมากขึ้น เช่น ครอบครัวหรือครัวเรือนที่มีสมาชิกเพียงคนเดียว (One-person Households) ครอบครัวที่อยู่กันหลายคนแต่ทั้งหมดไม่มีความสัมพันธ์ทางเครือญาติติดต่อกัน (Primary Individual Households) หรือครัวเรือนข้ามรุ่น (Skipped-generation households) ที่มีเฉพาะรุ่นปู่ย่าตายายกับรุ่นหลาน (ชาย โภชิตา และสุชาติดา ทวีสิทธิ์, 2552) จากปรากฏการณ์ดังกล่าวจะเห็นได้ว่าแนวโน้มผู้สูงอายุจะอยู่ลำพัง และไม่ได้รับการดูแลจากครอบครัวมากขึ้นตามไปด้วย ครอบครัวและชุมชนจึงไม่ใช่สถาบันที่จะทำหน้าที่ในการดูแลหรือจัดบริการสังคมต่าง ๆ ให้กับผู้สูงอายุได้ด้วยตนเองอีกต่อไป

ดังนั้นภาคส่วนต่าง ๆ จึงต้องทำหน้าที่ในการจัดสวัสดิการสังคม (Social Welfare) เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุที่จำเป็นทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ การศึกษาและสุขภาพอนามัย ทั้งนี้ศศิพัฒน์ ยอดเพชร และคณะ (2549) ได้แบ่งประเภทของสวัสดิการออกเป็น 3 ประเภทได้แก่ 1. การประกันสังคม (Social Insurance) 2. การช่วยเหลือทางสังคม (Public Assistance) และ 3. การบริการสังคม (Social Services) ในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นสุขภาพอนามัย การศึกษาที่อยู่อาศัย การมีงานทำและการมีรายได้ กระบวนการยุติธรรม การบริการสังคมทั่วไป และนันทนาการ ซึ่งตามรัฐธรรมนูญได้กำหนดให้ภาครัฐทำหน้าที่หลักในการจัดสวัสดิการให้แก่ผู้สูงอายุ โดยมีการมอบหมายให้หน่วยงานต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นพัฒนาชุมชน องค์การบริหารส่วนท้องถิ่นเป็นผู้รับผิดชอบในระดับท้องถิ่น ส่วนองค์กรภาคเอกชนจะทำหน้าที่เกื้อหนุนให้ผู้สูงอายุสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีคุณภาพ รวมทั้งชุมชนเองที่ต้องทำหน้าที่ในการจัดสวัสดิการเพื่อรองรับความต้องการของผู้สูงอายุภายในชุมชนตนเองด้วย จึงจะทำให้เกิดการกระจายทรัพยากรอย่างเป็นธรรมแก่ผู้สูงอายุในประเทศ ทั้งนี้เป้าหมายในการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุนั้นไม่เพียงแต่ทำให้ผู้สูงอายุได้รับการบริการที่ดีเท่านั้น แต่ยังหมายรวมถึงการที่ผู้สูงอายุเองได้มีการสร้างความเข้มแข็งให้กับตนเองโดยการทำกิจกรรมต่าง ๆ มีการถ่ายทอดองค์ความรู้ให้แก่ผู้อื่น ถือว่าเป็นการจัดสวัสดิการให้แก่ตนเอง อันจะนำไปสู่การเสริมพลังให้แก่ผู้สูงอายุ จนเกิดเป็นความตระหนักในคุณค่าของตนเอง แต่อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าจะมีหลายภาคส่วนที่ให้ความสำคัญในเรื่องนี้

จึงทำให้มีรูปแบบการจัดสวัสดิการแก่ผู้สูงอายุอย่างหลากหลาย แต่ยังคงเหมือนว่าผู้สูงอายุยังไม่ได้รับการสนองความต้องการอย่างเพียงพอ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะในการจัดสวัสดิการของแต่ละหน่วยงานจะมีความแตกต่างกัน จึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจว่าในพื้นที่หนึ่งนั้นมีรูปแบบสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุรูปแบบใดปรากฏอยู่บ้าง และแต่ละรูปนั้นมีเหมาะสมและสามารถตอบสนองความต้องการให้แก่ผู้สูงอายุอย่างไร เพื่อนำไปสู่การแสวงหารูปแบบที่เหมาะสมอันเพื่อให้ได้รับประโยชน์และสอดคล้องกับสภาพสังคมไทย

ตำบลหนองรี อำเภอเมืองชลบุรี จังหวัดชลบุรี เป็นตำบลที่มีความเจริญทางด้านเศรษฐกิจอย่างมากเนื่องจากตั้งอยู่ท่ามกลางสภาพแวดล้อมที่มีความเป็นเมืองและชนบทกล่าวคือมีโรงงานอุตสาหกรรมและการทำเกษตรกรรมในพื้นที่ ทำให้ท้องถิ่นมีงบประมาณจากการจัดเก็บรายได้ จำนวนหนึ่งในการพัฒนาชุมชน อีกทั้งภายในตำบลยังมีทั้งทุนทางสังคมไม่ว่าจะเป็นคนที่มีศักยภาพ ทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ป่าชุมชน จึงทำให้เกิดระบบสวัสดิการเพื่อให้บริการและดูแลคนภายในชุมชนจากการที่เป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพจึงทำให้ภาคส่วนต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นองค์กรภาครัฐ องค์กรภาคเอกชน และชุมชน ได้เข้ามาทำงานในพื้นที่นี้มากขึ้นทำให้ในตำบลหนองรีมีกิจกรรมต่าง ๆ มากมาย ซึ่งสิ่งที่น่าสนใจมากกว่านั้นคือการทำกิจกรรมนั้น ๆ ผู้สูงอายุจะมีบทบาทอย่างมากในการทำงาน ดังจะเห็นได้จากกลุ่มแกนนำในตำบลหรือกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้านจะประกอบไปด้วยผู้สูงอายุจำนวนมาก แสดงให้เห็นถึงความสามารถแสดงศักยภาพและความเข้มแข็งของตัวผู้สูงอายุ แสดงให้เห็นว่าชุมชนได้ให้ความสำคัญกับการดูแลผู้สูงอายุด้วยการเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนบ้านเกิด จนเกิดเป็นการจัดสวัสดิการต่าง ๆ ให้แก่ผู้สูงอายุอย่างหลากหลาย

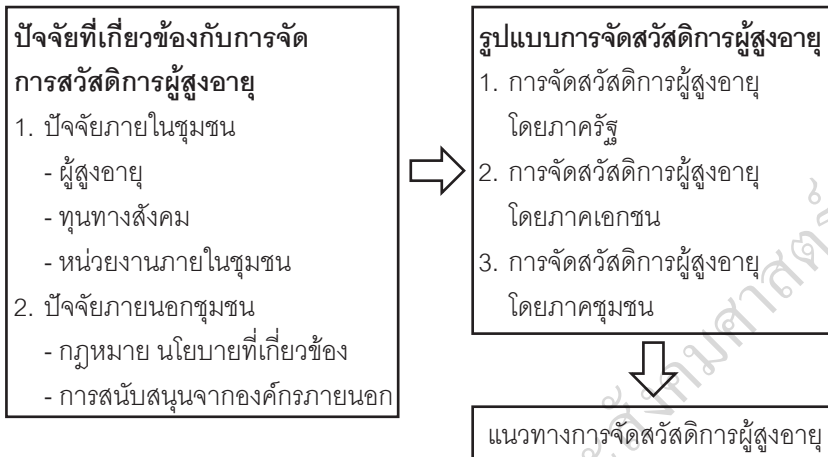
ด้วยเหตุที่ผู้สูงอายุในตำบลหนองรีมีศักยภาพและมีความพร้อมในการพัฒนาตนเองและชุมชนจนทำให้เกิดเป็นสวัสดิการที่หลากหลายในตำบล ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษารูปแบบในการจัดสวัสดิการให้กับผู้สูงอายุที่ปรากฏอยู่ในตำบลโดยศึกษาเปรียบเทียบสวัสดิการและวิเคราะห์ถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดสวัสดิการ แต่ละรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นทุนทางสังคมภายในชุมชนและการสนับสนุนจากองค์กรภายนอกที่เกี่ยวข้องเพื่อนำไปสู่การแสวงหาแนวทางที่เหมาะสมในการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษารูปแบบการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุในตำบลหนองรี อำเภอเมืองชลบุรี จังหวัดชลบุรี
2. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบรูปแบบการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุในตำบลหนองรี อำเภอเมืองชลบุรี จังหวัดชลบุรี
3. เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุในตำบลหนองรี อำเภอเมืองชลบุรี จังหวัดชลบุรี

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ได้ใช้แนวคิดเกี่ยวกับสวัสดิการสังคมในการอธิบายรูปแบบการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุโดยแบ่งออกตามลักษณะสถาบันที่จัดสวัสดิการ ได้แก่ องค์การภาครัฐ องค์การภาคเอกชน และองค์การภาคชุมชน ครอบคลุมเรื่องการประกันสังคม (Social Insurance) การช่วยเหลือทางสังคม (Public Assistance) การบริการสังคม (Social Services) และระบบการส่งเสริมสนับสนุนหุ้นส่วนทางสังคม ทั้งนี้ได้มีการวิเคราะห์เปรียบเทียบสวัสดิการผู้สูงอายุแต่ละรูปแบบโดยพิจารณาการกำหนดกลุ่มเป้าหมาย วิธีการและเป้าหมายในการจัดสวัสดิการ รวมถึงลักษณะของการจัดสวัสดิการต่าง ๆ ว่ามีความสอดคล้องกับความต้องการของผู้สูงอายุตามแนวคิดเกี่ยวกับผู้สูงอายุ อันจะนำไปสู่การสร้างพลังอำนาจให้แก่ผู้สูงอายุตามแนวคิดการเสริมสร้างพลัง อีกทั้งยังศึกษากฎหมายและนโยบายที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งแนวคิดทุนทางสังคมเพื่อเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุรูปแบบต่าง ๆ อันได้แก่ ปัจจัยด้านทุนทางสังคมและการสนับสนุนจากองค์กรภายนอก โดยจะอธิบายเชื่อมโยงความสัมพันธ์ขององค์ประกอบดังกล่าวที่นำไปสู่แนวทางการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุ

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตด้านเนื้อหา

ศึกษารูปแบบการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุโดยพิจารณาตามสถาบันที่ทำหน้าที่จัดสวัสดิการ ได้แก่ ภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคชุมชน ครอบคลุมเรื่องการประกันสังคม (Social Insurance) การช่วยเหลือทางสังคม (Public Assistance) การบริการสังคม (Social Services) และระบบการส่งเสริมสนับสนุนหุ้นส่วนทางสังคม รวมทั้งศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุ

ขอบเขตด้านเนื้อหา คือ ทำการวิจัยในตำบลหนองรี อำเภอเมืองชลบุรี จังหวัดชลบุรี ระหว่างเดือนธันวาคม พ.ศ. 2554 ถึงเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2556

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยเกี่ยวกับรูปแบบการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุแต่ละรูปแบบ รวมทั้งปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องไปใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริมให้เกิดเป็นการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุให้มีรูปแบบที่เหมาะสมกับพื้นที่ของตนเอง

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีวิธีการวิจัยดังต่อไปนี้

1. การศึกษาจากเอกสาร (Document Study) ทั้งที่เป็นข้อมูลปฐมภูมิและข้อมูลทุติยภูมิ
2. เก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม (Field Study) โดยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ด้วยวิธีการสนทนากลุ่ม (Focus Group) โดยทำการสนทนากลุ่ม 2 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้เป็นผู้สูงอายุจำนวน 1 ครั้ง และกลุ่มผู้สูงอายุที่เป็นแกนนำ 1 ครั้ง การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่องค์การภาครัฐ ได้แก่ เจ้าหน้าที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลหนองรี เจ้าหน้าที่องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น เจ้าหน้าที่องค์การภาคเอกชน คณะทำงานภายในชุมชนและชาวบ้านที่เกี่ยวข้อง โดยแบ่งประชากรในการวิจัยออกเป็นกลุ่มผู้ได้รับสวัสดิการ คือ กลุ่มผู้สูงอายุที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไปอาศัยอยู่ในเขตพื้นที่ตำบลหนองรี จำนวน 35 คน และกลุ่มผู้จัดสวัสดิการภาคส่วนต่าง ๆ เจ้าหน้าที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลหนองรี เจ้าหน้าที่องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน 4 คน เจ้าหน้าที่องค์การภาคเอกชน ได้แก่ เจ้าหน้าที่โครงการรักษ์ป่าสร้างคน 84 ตำบลวิถีพอเพียงประจำตำบลหนองรีจำนวน 1 คน นอกจากนี้ยังใช้การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมและการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมโดยการเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน
3. การวิเคราะห์ข้อมูลและการนำเสนอ ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) และใช้วิธีการตีความตามเนื้อหา (Content Analysis) ตามกรอบแนวคิดการวิจัย ทั้งนี้ได้ตรวจสอบความถูกต้องและความน่าเชื่อถือของข้อมูลแบบสามเส้า

ผลการศึกษา

ตำบลหนองรีมีประชากรทั้งสิ้น จำนวน 12,705 คน ตามสถิติการขึ้นทะเบียนผู้สูงอายุขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองรีเพื่อรับเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุตามนโยบายของรัฐบาล เมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ. 2555 พบว่าจำนวนประชากรผู้สูงอายุนับจำนวน

1,304 คน สามารถจำแนกตามช่วงอายุได้ดังนี้

อายุ 60-69 ปี	จำนวน 667 คน
อายุ 70-79 ปี	จำนวน 428 คน
อายุ 80-89 ปี	จำนวน 179 คน
อายุ 90 ปีขึ้นไป	จำนวน 30 คน

นอกจากนี้แล้วยังมีข้าราชการบำนาญอีกประมาณ 200 คน ที่ไม่ได้ขึ้นทะเบียนผู้สูงอายุ (องค์การบริหารส่วนตำบลหนองรี, 2555) เมื่อพิจารณาเป็นสัดส่วนจะเห็นได้ว่ากลุ่มผู้สูงอายุมีจำนวนมากถึงร้อยละ 11 ของประชากรทั้งหมด ทั้งนี้สามารถจำแนกผู้สูงอายุออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ 1. ผู้สูงอายุที่ยังแข็งแรง มีสุขภาพอนามัยสมบูรณ์ ส่วนใหญ่ผู้สูงอายุวัยต้น (อายุ 60-69 ปี) สามารถพึ่งพาตนเองได้และทำกิจกรรมร่วมกันในชุมชน อีกทั้งยังเป็นกลุ่มแกนนำในการทำกิจกรรมต่าง ๆ รวมถึงเป็นคนที่สามารถเข้าถึงสวัสดิการได้ดี 2. กลุ่มที่ต้องการความช่วยเหลือบ้างพบมากในกลุ่มผู้สูงอายุวัยกลาง (อายุ 70-79 ปี) อาจมีโรคภัยไข้เจ็บบ้างแต่ยังพอช่วยเหลือตนเองได้ พบว่าบางส่วนมักอยู่ติดบ้าน ไม่ต้องการออกไปทำกิจกรรมนอกบ้านเนื่องจากสภาพร่างกายไม่เอื้ออำนวยจึงต้องการเดินทาง 3. กลุ่มผู้สูงอายุกลุ่มหนึ่งต้องการความช่วยเหลือหรือต้องพึ่งพิงผู้อื่นในการดำรงชีวิตจะพบในกลุ่มผู้สูงอายุที่ป่วยติดเตียง หรือผู้สูงอายุวัยปลาย (อายุ 80 ปีขึ้นไป) แต่มีจำนวนไม่มากนักจากการวิจัยพบว่าผู้สูงอายุในตำบลหนองรีได้รับสวัสดิการจากครอบครัวและหน่วยงานต่าง ๆ อย่างหลากหลายรูปแบบซึ่งปรากฏเป็นผลการศึกษาดังนี้

1. รูปแบบการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุ

ในตำบลหนองรีมีรูปแบบการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุแบ่งตามสถาบันที่เป็นผู้จัดสวัสดิการได้ดังนี้

1.1 รูปแบบการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุโดยภาครัฐ

การจัดสวัสดิการผู้สูงอายุโดยภาครัฐถือว่าเป็นหน้าที่ของหน่วยงานภาครัฐที่ต้องปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ประกอบด้วย 1. การประกันสังคม ได้แก่ ระบบบำเหน็จบำนาญและกองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการ เป็นสวัสดิการสำหรับข้าราชการหรือพนักงานราชการที่เกษียณอายุราชการ ที่จะได้รับเงินเดือนจากรัฐจนกว่าจะเสียชีวิต หรือจะรับเงินบำเหน็จก่อนเสียชีวิต รวมทั้งได้รับการคุ้มครองทางด้านสุขภาพ 2. การช่วยเหลือทางสังคมเป็น

การช่วยเหลือเฉพาะหน้าเพื่อบรรเทาปัญหาต่าง ๆ ให้แก่ผู้สูงอายุที่เดือดร้อน เช่น การให้เงินสงเคราะห์แก่ผู้สูงอายุที่ไม่มีรายได้และมีฐานะยากจน หรือเงินสงเคราะห์เมื่อเจ็บป่วย เป็นต้น ซึ่งองค์การบริหารส่วนตำบลหนองรีจะทำหน้าที่ประสานขอการสนับสนุนไปยังองค์การภาคีรัฐส่วนภูมิภาค เช่น พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดชลบุรี ศูนย์พัฒนาสังคมหน่วยที่ 8 จังหวัดชลบุรี 3. การบริการสังคมเป็นสวัสดิการที่ช่วยให้ผู้สูงอายุสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างสะดวกและมีคุณค่าศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ซึ่งองค์การภาคีรัฐที่ทำงานในพื้นที่ได้แก่ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านหัวโกรก โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลหนองรี การศึกษานอกโรงเรียนตำบลหนองรี องค์การบริหารส่วนตำบลหนองรี เป็นผู้รับผิดชอบโดยมีการให้บริการด้านการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะอาชีพ เช่น ทำอาหาร การศึกษาดูงานด้านเกษตรอินทรีย์ เป็นต้น ทางด้านสุขภาพอนามัย ได้แก่ จัดตั้งศูนย์ฟื้นฟูสุขภาพเพื่อรักษาอาการเจ็บป่วยของผู้สูงอายุ การติดตามเยี่ยมบ้านผู้สูงอายุ การตรวจสุขภาพประจำปี เป็นต้น ด้านที่อยู่อาศัย ได้แก่ การซ่อมแซมบ้าน ด้านการทำงานและการมีรายได้เป็นการฝึกอบรมเพื่อให้เกิดทักษะและสามารถนำไปประกอบอาชีพได้ ซึ่งบางครั้งผู้สูงอายุจะทำหน้าที่เป็นวิทยากรถ่ายทอดความรู้ ด้านนันทนาการ ได้แก่ การศึกษาดูงาน การส่งเสริมกิจกรรมด้านกีฬา และกิจกรรมวันสำคัญทางศาสนา ด้านกระบวนการยุติธรรม ได้แก่ การบริการด้านกฎหมาย ด้านบริการสังคมทั่วไป ได้แก่ การสงเคราะห์ค่าทำศพ การจ่ายเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ

1.2 รูปแบบการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุโดยภาคเอกชน ประกอบด้วย 1. การประกันสังคม ได้แก่ การประกันภัยและการประกันชีวิตกับบริษัทเอกชน รวมถึงกองทุนสำรองเลี้ยงชีพที่เป็นการสมทบเงินระหว่างนายจ้างและลูกจ้าง เพื่อจัดจ่ายให้เมื่อลูกจ้างเกษียณอายุ 2. ระบบส่งเสริมหุ้นส่วนทางสังคม กล่าวคือ บริษัท ปตท.จำกัด (มหาชน) ได้จัดโครงการรักษ์ป่า สร้างคน 84 ตำบล วิถีพอเพียงตามแนวคิดความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรธุรกิจ (CSR-Corporate Social Responsibility) เนื่องจากตำบลหนองรีตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ได้รับผลกระทบจากการวางแนวท่อก๊าซของบริษัท จึงจัดทำโครงการที่มุ่งเน้นการส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง เช่น กิจกรรมการลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ด้วยการทำบัญชีครัวเรือน ผลิตภัณฑ์ในครัวเรือน การทำน้ำหมักชีวภาพ เกษตรอินทรีย์ และได้มีการถอดบทเรียนจากโครงการด้วยการทำวิจัยชุมชนโดยผ่านการคิดและวางแผนทำ

กิจกรรมอย่างมีส่วนร่วมของคนในตำบล ซึ่งมีผู้สูงอายุบางส่วนเป็นแกนนำกิจกรรม และบางส่วนเป็นผู้เข้าร่วมกิจกรรม ซึ่งสามารถเรียกได้ว่าเป็นสวัสดิการอย่างหนึ่งในชุมชน

1.3 รูปแบบการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุโดยภาคชุมชน เป็นการสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีของผู้สูงอายุโดยใช้ทุนสังคมไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรมประเพณี รวมถึงระบบความสัมพันธ์อันดีของคนในชุมชน โดยใช้วิธีการรวมกลุ่มขององค์กรชุมชนเป็นฐานในการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุ ประกอบไปด้วย 1. การประกันสังคม คือ กองทุนสวัสดิการชุมชนมีสวัสดิการผู้สูงอายุ ได้แก่ เงินสงเคราะห์รายเดือนให้กับผู้สูงอายุ และกลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์ให้การสงเคราะห์ค่าทำศพตามประเพณีให้กับสมาชิกที่เสียชีวิต 2. การช่วยเหลือทางสังคม ได้แก่ การดูแลกันเองภายในครอบครัวและการช่วยเหลือเบื้องต้นของเพื่อนบ้านตามระบบเกื้อกูลที่มีภายในตำบล 3. การบริการสังคมที่ขึ้นจากการกลุ่มองค์กรในชุมชน เช่น ชมรมผู้สูงอายุ กลุ่มอาชีพ อาสาสมัครสาธารณสุขประจำตำบล ป่าชุมชน เป็นต้น ถือว่าเป็นพื้นที่ในการทำงานอย่างมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุและคนอื่น ๆ ในชุมชน โดยกิจกรรมต่าง ๆ เป็นสวัสดิการที่ครอบคลุมทั้งทางด้านการศึกษา การมีงานทำ และรายได้ สุขภาพ นันทนาการ บริการสังคมทั่วไป

2. เปรียบเทียบรูปแบบการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุ

2.1 การกำหนดกลุ่มเป้าหมายในการจัดสวัสดิการ การจัดสวัสดิการผู้สูงอายุโดยภาครัฐได้กำหนดเป้าหมายเป็นผู้สูงอายุโดยเฉพาะซึ่งเป็นจุดแข็งเพราะสามารถใช้วิธีการที่สอดคล้องกับสภาพร่างกายจิตใจและสนองต่อความต้องการของผู้สูงอายุได้อย่างเหมาะสม ส่วนภาคชุมชนนั้นถึงแม้ไม่มีการกำหนดว่าเป็นสวัสดิการผู้สูงอายุโดยตรง แต่ด้วยความที่เป็นสวัสดิการที่เกิดจากความสัมพันธ์ของคนในครอบครัวและชุมชนที่ยังคงยึดถือในเรื่องความกตัญญู ดังนั้นผู้สูงอายุจึงได้รับการดูแลเอาใจใส่และยกย่องจากคนในครอบครัวและชุมชน อีกทั้งระบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชนที่ยังเหนียวแน่นจึงส่งผลให้ผู้สูงอายุได้รับการดูแลให้เหมาะสม เช่น ลูกหลานมักพาผู้สูงอายุไปพบแพทย์หรือทำกิจกรรมที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล เพื่อนบ้านยังเป็นหูเป็นตาในการดูแลกันเอง เป็นต้น แต่สำหรับองค์กรภาคเอกชนจะไม่ได้จัดสวัสดิการเพื่อผู้สูงอายุโดยตรง เนื่องจากมุ่งเน้นให้ทุกคนในตำบลเกิดการเรียนรู้ทางด้านเศรษฐกิจพอเพียงด้วย

การมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม ดังนั้นกลุ่มผู้สูงอายุที่สุขภาพที่ไม่เอื้ออำนวยก็จะไม่สามารถเข้าถึงสวัสดิการได้ ซึ่งในการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุควรระบุเป็นกลุ่มเป้าหมายให้ชัดเจนเพื่อให้สามารถวางแผนดำเนินการได้เหมาะสมกับความต้องการของผู้สูงอายุ

2.2 เป้าหมายและวิธีการในการจัดสวัสดิการ ในการจัดสวัสดิการโดยภาครัฐมักเป็นไปตามที่กฎหมายกำหนดและแนวนโยบายของรัฐ มีเป้าหมายเพื่อแก้ไขปัญหาความเดือดร้อน หรือบำบัดรักษา ฟื้นฟูให้แก่ผู้สูงอายุที่ประสบปัญหา และต้องได้รับการช่วยเหลืออย่างเร่งด่วนจึงเน้นการสงเคราะห์เบื้องต้น แต่ไม่เน้นการป้องกันปัญหา และการพัฒนาศักยภาพ ความคิด จิตใจของผู้สูงอายุ ซึ่งอาจทำให้ผู้สูงอายุเกิดความคิดทางลบต่อตนเองว่าเป็นภาระของสังคม อยู่ในภาวะพึ่งพิงหรือบางครั้งอาจทำให้เข้าใจผิดว่าการดูแลผู้สูงอายุเป็นหน้าที่ของรัฐ และส่งผลให้ผู้สูงอายุกลายเป็นผู้รอคอยต่อความช่วยเหลือได้

การจัดสวัสดิการผู้สูงอายุโดยองค์การภาคเอกชนถือว่าเป็นสวัสดิการเพื่อการพัฒนาศักยภาพ ความคิด จิตใจของคน เนื่องจากโครงการ “รักษารูป สร้างคน 84 ตำบล วิถีพอเพียง” ที่มีการสนับสนุนให้ชุมชนปรับวิถีชีวิตให้สอดคล้องตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีวิธีการจัดสวัสดิการที่เปิดโอกาสให้ชาวบ้านได้มีส่วนร่วมคิดและวางแผนพัฒนาชุมชนด้วยตนเอง ถือจุดแข็งในการจัดสวัสดิการเนื่องจากสอดคล้องกันแนวคิดหลักการทำงานกับผู้สูงอายุ คือ ต้องให้โอกาสให้ผู้สูงอายุได้มีเสรีภาพและมีส่วนร่วมในการคิดและวางแผนพัฒนาตำบลของตนเองได้ จึงจะทำให้บรรลุความพึงพอใจของตนเองและรู้สึกว่าตนเองมีศักดิ์ศรีในความเป็นมนุษย์ เป็นการเสริมพลังทางภายในตนเองให้แก่ผู้สูงอายุ และยังสามารถขยายเป็นการเสริมสร้างพลังภายในชุมชนได้

การจัดสวัสดิการผู้สูงอายุโดยภาคชุมชนถือว่าเป็นสวัสดิการดั้งเดิมมีเป้าหมายเพื่อบำบัดฟื้นฟู ป้องกันปัญหาและพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ โดยใช้ระบบเครือญาติและระบบเกื้อกูลภายในครอบครัวและชุมชนในการดูแลเอาใจใส่กับผู้สูงอายุในบ้าน ให้มีความเป็นอยู่ที่ดีและมีสุขภาพกายใจที่แข็งแรง ซึ่งถือว่าเป็นจุดแข็งของชุมชนเพราะเป็นการเติมเต็มความรู้สึทางด้านจิตใจของผู้สูงอายุที่ต้องการความรักจากครอบครัวและการยอมรับทางสังคม อันจะนำไปสู่การยอมรับตัวเองได้ในที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับการใช้แนวคิดครอบครัวเป็นฐานในการดูแลผู้สูงอายุ นอกจากนี้

การสวัสดิการโดยภาคชุมชนยังใช้วิธีการรวมกลุ่มขององค์กรชุมชนที่เปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้เข้าร่วมในกระบวนการพัฒนาทำให้ผู้สูงอายุเกิดความตระหนักรู้ในคุณค่าของตนเอง และมีพลังที่สามารถพัฒนาท้องถิ่นของตนเองได้ ซึ่งวิธีการที่เหมาะสมในการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุ ซึ่งผู้สูงอายุมีความพึงพอใจในสวัสดิการนี้ ดังจะเห็นได้จากการสัมภาษณ์จากแกนนำผู้สูงอายุที่กล่าวว่า “การได้มีส่วนร่วมในการทำงานของตำบลเรา บางเรื่องไม่เคยทำ ไม่คิดว่าจะทำกันได้หรอก แต่พอมีเจ้าหน้าที่มาช่วยคิดด้วยกันหลายครั้ง ในที่สุดก็ทำออกมาเป็นเล่มได้” (เยาวลักษณ์ เนื่องจันทน์, สัมภาษณ์, 23 พฤศจิกายน 2555)

2.3 ลักษณะการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุ หมายถึง การจัดสวัสดิการผู้สูงอายุที่มีการมุ่งเน้นในประเด็นต่าง ๆ ตามแนวคิดสวัสดิการสังคม พบว่า ลักษณะการจัดสวัสดิการโดยภาครัฐ มีความครอบคลุมในทุกด้านทั้งการประกันสังคม การช่วยเหลือทางสังคม และการบริการสังคม ได้แก่ การศึกษา สุขภาพอนามัยที่อยู่อาศัย การทำงาน และการมีรายได้ นันทนาการ กระบวนการยุติธรรม และบริการทางสังคมทั่วไป ซึ่งเป็นหน้าที่ของหน่วยงานที่ถูกกำหนดไว้ตามกฎหมาย แต่พบว่าเป็นการช่วยเหลือเฉพาะรายบุคคลและช่วยเหลือแก้ไขปัญหาเร่งด่วนเฉพาะหน้า ส่วนการจัดสวัสดิการโดยภาคเอกชน มีลักษณะการจัดสวัสดิการแบบการประกันสังคมที่มีไว้เฉพาะผู้สูงอายุที่เคยเป็นแรงงานในระบบ และแบบระบบส่งเสริมหุ้นส่วนทางสังคมที่เป็นโครงการในชุมชนผู้สูงอายุที่จะได้รับสวัสดิการเป็นสวัสดิการที่ต้องมีส่วนร่วมถึงกิจกรรมเท่านั้น ส่วนการจัดสวัสดิการโดยภาคชุมชนจะมีลักษณะครอบคลุมด้านการประกันสังคม การช่วยเหลือทางสังคม การบริการสังคม ได้แก่ ด้านสุขภาพอนามัย ด้านการศึกษา ที่อยู่อาศัย การมีงานทำและมีรายได้ และนันทนาการ บริการสังคมทั่วไป เนื่องจากเป็นสวัสดิการดั้งเดิมที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของคน

ทั้งนี้ลักษณะการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุของแต่ละรูปแบบนั้น ผู้วิจัยเห็นว่างค์กรต่าง ๆ สามารถจัดสวัสดิการให้เกิดความครอบคลุมในทุกด้านได้ยากเนื่องจากองค์กรต่าง ๆ มีข้อจำกัดด้านความเชี่ยวชาญเฉพาะ และข้อจำกัดด้านงบประมาณ ดังนั้นการจัดสวัสดิการจึงควรเป็นไปตามความสามารถหรือความเชี่ยวชาญเฉพาะขององค์กรจึงจะทำให้เกิดประสิทธิภาพและมีประโยชน์แก่ผู้สูงอายุมากกว่า แต่แนวทางที่จะแก้ปัญหานี้คือ การจัดสวัสดิการแบบพหุภาคีที่องค์กร

ต่าง ๆ นำความเชี่ยวชาญเฉพาะมาประสานความร่วมมือในการจัดสวัสดิการให้เกิดประโยชน์ แล้วจะทำให้เกิดความครอบคลุมในทุกด้าน ๆ ซึ่งพบว่าในตำบลหนองรีมีการพยายามทำงานในลักษณะนี้ เช่น การประสานของงบประมาณสนับสนุนจากองค์กรภายนอก หรือการแสวงหาความร่วมมือจากองค์กรต่าง ๆ ภายในชุมชน

3. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุ

3.1 ปัจจัยภายในชุมชน ได้แก่ ผู้สูงอายุมีจิตสำนึกสาธารณะและมีจิตอาสาที่ต้องการทำประโยชน์กับสังคม และมีศักยภาพในการทำงานพัฒนาชุมชนของตำบล สืบเนื่องมาจากผู้สูงอายุเหล่านั้นได้เข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมต่าง ๆ มาตั้งแต่สมัยตนเองเป็นหนุ่มสาว เมื่อถึงวัยเกษียณอายุจึงนำความรู้ที่ตนเองมีมาทำประโยชน์ให้กับสังคมโดยเป็นแกนนำหรือเป็นที่ปรึกษาในการทำกิจกรรมทางสังคมอย่างเต็มตัว ผู้สูงอายุส่วนใหญ่จึงมีบทบาทเป็นทั้งผู้รับและผู้ให้บริการสังคมให้กับบุคคลอื่น ดังจะเห็นได้จากคำกล่าวของอาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้านผู้สูงอายุท่านหนึ่งที่พูดถึงสาเหตุของการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ว่า “ก็คนเห็นหน้ากันอยู่ หายไปเราก็ต้องไปดูว่าเป็นไบบ้าง ถ้าไม่ช่วยกันดูแล้วใครจะดู สนุกดีอีกได้ เจอกันบ่อย ๆ” หรือ “ชุมชนนี้เราอยู่มาตั้งแต่เกิด จะนั่งดูตายไม่ช่วยกันพัฒนาก็คงไม่ได้ โครงการเขามาทำในตำบล เราก็ต้องรับมาทำ แต่คนทำก็หน้าเดิม ๆ นี่ละนะ ไม่ใช่ญาติก็อยู่กันเหมือนญาติ”

กอบปรึกับตำบลหนองรียังมีทุนทางสังคมที่ดี ทั้งด้านสังคม วัฒนธรรม ทรัพยากร กล่าวคือ ภายในตำบลมีความเกื้อกูลและความเป็นเครือญาติที่ถูกใช้มาเป็นเครื่องมือในการดูแลผู้สูงอายุกันเองภายในครอบครัวและชุมชน นอกจากนี้ยังมีขนบธรรมเนียม ประเพณีนิยมต่าง ๆ ในชุมชนที่ทำให้ผู้สูงอายุได้มีพื้นที่ในการแสดงความรู้ความสามารถของตนเอง และมีพื้นที่ในการพบสังสรรค์ของคนวัยเดียวกัน สร้างความเบิกบานทางด้านจิตใจได้ รวมทั้งมีทรัพยากรธรรมชาติ เช่น การแห่เทียนพรรษา งานประเพณีวันลอยกระทง หรือป่าชุมชน เป็นต้น

นอกจากนี้เจ้าหน้าที่ในหน่วยงานภายในชุมชนมีศักยภาพและมีความตั้งใจจริงในการทำงานเพื่อผู้สูงอายุ ไม่ว่าจะเป็นหัวหน้าสำนักงานปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลหนองรี เจ้าหน้าที่ในโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลหนองรีและบ้านหัวโกรก จึงส่งผลให้มีรูปแบบการทำงานที่เอื้อประโยชน์แก่ผู้สูงอายุ เช่น มีความสามารถในการประสานงานกับหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องภายนอกพื้นที่

เพื่อแสวงหาความร่วมมือในการทำงานทั้งด้านงบประมาณ ความรู้ การจัดการ รับผิดชอบต่อสังคม เป็นต้น นอกจากนี้เจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานนั้นมีความเข้าใจและใส่ใจในธรรมชาติของผู้สูงอายุเป็นอย่างมากจึงทำให้รูปแบบของสวัสดิการที่จัดสามารถเสริมสร้างพลังภายในตัวผู้สูงอายุให้รู้สึกตระหนักในคุณค่าและศักดิ์ศรีของตนเองได้ดังจะเห็นได้จากแนวคิดในการทำงานของหัวหน้าสำนักงานปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลหนองรีได้กล่าวว่า “ผู้สูงอายุและผู้พิการไม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมที่จัดขึ้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลได้จึงควรเป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ที่จะต้องออกไปหาผู้สูงอายุเพื่อเป็นการให้ความสำคัญและทำให้ผู้สูงเข้าใจว่าตนเองยังมีความสำคัญในสังคมไม่ถูกหลงลืม” (รัชยา โพธิ์สิน, สัมภาษณ์, 7 พฤศจิกายน 2555)

3.2 ปัจจัยภายนอกชุมชน แนวนโยบายของภาครัฐที่มีเกี่ยวกับผู้สูงอายุที่เริ่มเตรียมความพร้อมเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์ โดยกำหนดแนวทางการสร้างสวัสดิการที่มีเป้าหมายเพื่อสร้างความเข้มแข็งขององค์กร การหารายได้และการมีงานทำของผู้สูงอายุ รวมทั้งสนับสนุนให้ผู้สูงอายุมีที่อยู่อาศัย และสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมปลอดภัย เป็นต้น ซึ่งบางครั้งเรียกว่าเป็นนโยบายประชานิยม ทำให้เกิดสวัสดิการในรูปแบบต่าง ๆ เช่น เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ กองทุนผู้สูงอายุ อีกทั้งยังมีกระแสสังคมเกี่ยวกับแนวคิดความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม (CSR) ทำให้องค์กรธุรกิจเอกชนต่าง ๆ ต้องแนวนโยบายในการทำงานที่ต้องมีความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม เพื่อนำไปสู่การดำเนินธุรกิจที่ประสบความสำเร็จ ดังนั้นตำบลหนองรีที่อยู่ในพื้นที่แนวทอก๊าซของบริษัท ปตท. จำกัด จึงได้สามารถเข้าร่วมโครงการรักษ์ป่า สร้างคน 84 ตำบลวิถีพอเพียง

จากผลการศึกษาข้างต้น ผู้วิจัยได้อภิปรายผลและสรุปข้อค้นพบจากการวิจัยดังนี้

1. รูปแบบการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุโดยภาครัฐที่ปรากฏในตำบลหนองรีเป็นรูปแบบการจัดสวัสดิการแบบการบรรเทาปัญหา (Residual Model of Social Welfare) คือ รัฐบาลจะจัดสวัสดิการให้แก่บุคคลที่มีปัญหา เพื่อช่วยเหลือและบรรเทาปัญหาชั่วคราวเป็นการสงเคราะห์เฉพาะหน้า ซึ่งทำให้ผู้สูงอายุรู้สึกว่าตนเองเป็นผู้พึ่งพิงจากผู้อื่น สอดคล้องกับแนวคิดการจัดสวัสดิการแบบที่เหลือที่มีเป้าหมายเพื่อแก้ไขปัญหาความเดือดร้อน หรือบำบัดรักษา พื้นฟูให้แก่ผู้สูงอายุ ซึ่งสามารถตอบสนองของความต้องการเฉพาะหน้าให้กับผู้สูงอายุได้ เนื่องจากยังมีผู้สูงอายุที่

ทำงานอยู่ในภาคเศรษฐกิจนอกระบบ (Informal Sector) และผู้สูงอายุที่ข้อจำกัดทางสังคมที่ไม่สามารถเข้าถึงสวัสดิการอื่น ๆ ได้ เช่น เจ็บป่วย พิกัด รายได้น้อย หรือไม่สามารถเดินทางได้ด้วยตนเอง ซึ่งเป็นไปตามแนวคิด Kimmel (1980, p. 449) ที่กล่าวว่าผู้สูงอายุจะประสบปัญหาและทำให้เกิดเป็นข้อจำกัดด้านต่าง ๆ มากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นระบบการคมนาคมที่ไม่สะดวกปลอดภัย และการมีรายได้น้อยลงทำให้ไม่สามารถดูแลตนเองได้เต็มที่ จึงจะเป็นต้องได้รับการช่วยเหลือจากภาครัฐ แนวทางดังกล่าวถือว่าเป็นการเสริมพลังอำนาจในด้านสุขภาพและด้านเศรษฐกิจให้แก่ผู้สูงอายุ ซึ่งผู้สูงอายุเห็นว่ามีค่าสำคัญ “เบี้ยยังชีพที่รัฐให้ดีมากเพราะเป็นการเพิ่มรายได้ อีกอย่างก็ดีใจที่รัฐได้ให้ความสนใจผู้สูงอายุ แต่ควรเพิ่มจำนวนเงินให้เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน” (มณี กลิ่นชู, สัมภาษณ์, 3 กุมภาพันธ์ 2556) แต่อย่างไรก็ตามพบว่ารัฐยังไม่มีการเสริมสร้างพลังอำนาจทางด้านสังคมเนื่องจากการเป็นสวัสดิการแบบที่เหลื่อมล้ำไขปัญหามากกว่า ทำให้ผู้สูงอายุไม่ได้เกิดการตระหนักในคุณค่าของตนเอง สอดคล้องกับการประเมินโครงการบริการสวัสดิการสังคมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในประเทศไทยของระพีพรรณ คำหอม และคณะ (2542) ที่กล่าวว่า สวัสดิการสังคมส่วนใหญ่ยังเน้นการสงเคราะห์ประชาชนส่วนใหญ่บริการที่รัฐจัดให้กับผู้สูงอายุโดยใช้นโยบายจากบนสู่ล่าง (Top-down) และกลไกการบริหารจัดการของรัฐยังไม่มีประสิทธิภาพที่ดี เช่น การดำเนินงานของสถานสงเคราะห์ตอบสนองความต้องการด้านกายภาพผู้สูงอายุเป็นอย่างดี แต่ไม่สามารถตอบสนองความต้องการด้านจิตใจของผู้สูงอายุไทย

2. รูปแบบการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุโดยภาคเอกชนประกอบไปด้วย

1. การประกันสังคม โดยกองทุนสำรองเลี้ยงชีพ การทำประกันชีวิตและประกันสุขภาพกับเอกชน พบว่าเป็นการจัดสวัสดิการเฉพาะสำหรับผู้สูงอายุที่เคยเป็นแรงงานในระบบ และผู้ที่มีฐานะเศรษฐกิจอยู่ในระดับดีพอในการทำประกันชีวิตและประกันสุขภาพจากบริษัทเอกชนด้วยตนเอง จึงส่งผลให้ผู้สูงอายุที่มีคุณสมบัติดังกล่าวไม่สามารถเข้าถึงสวัสดิการสังคมประเภทนี้ 2. การส่งเสริมสนับสนุนหุ้นส่วนทางสังคมของธุรกิจเอกชน มีจุดมุ่งหมายเพื่อมุ่งป้องกันปัญหา และพัฒนาศักยภาพ ความคิด จิตใจ ทัศนะของประชาชน มีรูปแบบการดำเนินงานสอดคล้องกับแนวคิดความรับผิดชอบต่อองค์กรธุรกิจต่อสังคม (CSR) ทั้งนี้บริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) ได้จัดทำโครงการ “รักษ์ป่า สร้างคน 84 ตำบลวิถีพอเพียง” โดยมีรูปแบบ

การดำเนินโครงการสอดคล้องกับแนวคิดการใช้ชุมชนเป็นฐานหลัก (Community-based Approach) ในการทำงานพัฒนา โดยใช้สิ่งที่มีอยู่ในชุมชนที่เรียกว่าทุนทางสังคมเป็นปัจจัยเบื้องต้นที่ใช้ในการทำกิจกรรมต่าง ๆ กล่าวคือ การเริ่มต้นทำงานจากสิ่งที่ภายในชุมชนไม่ว่าจะเป็นความรู้เดิมหรือศักยภาพของชาวบ้านจึงเป็นผลดีต่อผู้สูงอายุที่เข้าร่วมโครงการ อีกทั้งยังใช้กระบวนการกลุ่มในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ทุกขั้นตอนสอดคล้องกับแนวคิดการมีส่วนร่วมที่ อีฟฟอฟ (อ้างถึงใน ม.ร.ว. คชินทร์พีพัฒน์, 2527, หน้า 107) กล่าวไว้ว่ามี 4 รูปแบบ คือการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม (Implementation) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (Benefits) และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) ถือว่าเป็นการเปิดโอกาสให้คนซึ่งเคยเป็นเพียงผู้ดู หรือผู้ถูกกระทำจนรู้สึกว่าตนเองไม่มีความสามารถ ได้เข้ามามีบทบาทในการดำเนินกิจกรรมมากขึ้นจนตระหนักถึงศักยภาพที่มีของตนเองได้ อีกทั้งยังเป็นการเปิดพื้นที่ในการพบปะสังสรรค์กับผู้คน และแสดงความรู้ความสามารถของตนเอง ถือว่าเป็นการเสริมสร้างพลังทางด้านสังคมให้กับผู้สูงอายุได้ตระหนักถึงคุณค่าที่ตนเองสามารถทำประโยชน์ให้กับชุมชนได้ ซึ่งถือว่าเป็นสวัสดิการที่เหมาะสมอย่างมาก แต่อย่างไรก็ตามโครงการนี้ไม่มีการระบุเป้าหมายเป็นผู้สูงอายุโดยเฉพาะจึงทำให้ผู้สูงอายุบางกลุ่มไม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้เนื่องจากมีข้อจำกัดต่าง ๆ

3. รูปแบบการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุโดยภาคชุมชนเป็นสวัสดิการดั้งเดิมที่ใช้ฐานทรัพยากร ฐานวัฒนธรรม และฐานงานพัฒนา เป็นตัวกลางในการขับเคลื่อนสวัสดิการผู้สูงอายุเพื่อการดูแลผู้สูงอายุในครอบครัวและชุมชน ได้แก่ การประกันสังคม คือ การจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชน ซึ่งได้รับการสนับสนุนองค์ความรู้ตามนโยบายต่าง ๆ ของภาครัฐจึงทำให้เกิดเป็นรูปแบบและมีระบบการจัดการที่ชัดเจนขึ้น การช่วยเหลือทางสังคมที่เป็นการสงเคราะห์หรือช่วยเหลือเบื้องต้นที่ใช้ระบบสังคมที่มีความเกื้อกูลกันภายในครอบครัวและชุมชนที่ดีช่วยเหลือผู้สูงอายุ ทั้งเรื่องการหาอาหาร การใช้จ่าย หรือพาไปรักษาพยาบาลอาการเจ็บป่วย สอดคล้องกับงานวิจัยเรื่องภาวะการดูแลผู้สูงอายุของครอบครัวในปัจจุบันของเล็ก สมบัติ (2549) ที่พบว่าความสามารถในการดูแลผู้สูงอายุในครอบครัวที่ดีจะต้องอาศัยปัจจัยภายในครอบครัวที่ดี เช่น สัมพันธภาพระหว่างสมาชิกในครอบครัวกับผู้สูงอายุ

ส่วนบริการสังคมเป็นการจัดสวัสดิการที่ตามธรรมชาติภายใต้ระบบทุนทางสังคมของตำบลที่มีการใช้ฐานความรู้ของชาวบ้านในตำบล ฐานทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ และฐานวัฒนธรรมที่ว่าด้วยเรื่องระบบความสัมพันธ์ของคนในตำบล จารีตประเพณีต่าง ๆ รวมทั้งฐานจากงานพัฒนาชุมชนที่เกิดมาจากการรวมกลุ่มขององค์กรชุมชน ทำให้เกิดเป็นสวัสดิการด้านนันทนาการ ด้านการมีงานและรายได้ หรือบริการสังคมทั่วไปจะเกิดจากการที่ผู้สูงอายุบางส่วนจะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมโดยเป็นทั้งแกนนำ และผู้เข้าร่วมกิจกรรม เช่น ชมรมผู้สูงอายุ อาสาสมัครสาธารณสุขประจำตำบล (อสม.) ป่าชุมชนหรือกิจกรรมสำคัญทางศาสนา เป็นการนำศักยภาพที่มีอยู่มาใช้ในการพัฒนาตนเองและชุมชนสอดคล้องกับแนวคิดการเสริมสร้างพลัง คือการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่าง ๆ สามารถสร้างความรู้สึกร่วมกันและมีพลังในตัวเอง ให้แก่ผู้สูงอายุได้ อีกทั้งยังสอดคล้องกับแนวคิดของจิราพร เกศพิชญ์ และคณะ (2543) ที่กล่าวว่า ผู้สูงอายุจะมีความผาสุกทางด้านจิตใจจะเกิดขึ้นมาได้ด้วยความสามัคคีปรองดองระหว่างบุคคลในครอบครัว การพึ่งพาอาศัยกันและกัน การเคารพนับถือจากผู้ที่มีอาวุโสน้อยกว่า มีคนให้ความสำคัญและจะมีความเบิกบานใจเมื่อได้ทำกิจกรรมร่วมกับเพื่อนหรือกลุ่มผู้สูงอายุในวัยเดียวกัน ดังเห็นได้จากผู้สูงอายุท่านหนึ่งกล่าวว่า “สาเหตุที่เข้าร่วมกิจกรรมคือต้องการได้เจอคนรุ่นเดียวกันจะได้สนุก พอได้ทำกิจกรรมก็สนุก เพราะมีการพูดคุยกับคนในชุมชนและได้ปรึกษากันในเรื่องต่าง ๆ ได้ (ถวัลย์ เสงเจริญ สัมภาษณ์, 3 กุมภาพันธ์ 2556)

นอกจากนี้แล้วการใช้ช่วยเหลือกันภายใต้ระบบการเกื้อกูลกันของคนในครอบครัวและชุมชนนั้นยังเป็นที่ทำให้ผู้สูงอายุรู้สึกมั่นใจ สบายใจและรู้สึกมีตัวตน ซึ่งถือว่าเป็นแหล่งสวัสดิการแรกที่สามารถช่วยเหลือหรือตอบสนองของความต้องการของผู้สูงอายุได้ (Ambrosino, 2001, p. 331) และการที่ตำบลหนองรีสามารถจัดสวัสดิการผู้สูงอายุได้ด้วยตนเองนั้นถือว่าเป็นต้นแบบที่ดีในการจัดสวัสดิการชุมชนเนื่องจากระดมความร่วมมือจากคนในชุมชนให้สามารถช่วยเหลือหรือแบ่งเบาภาระงานของเจ้าหน้าที่ได้ (ระพีพรรณ คำหอม, 2549, หน้า 125) ถือว่าเป็นการลดการพึ่งพิงรัฐ และทำให้เกิดการพึ่งพาตนเองได้ในที่สุด

3. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุที่สามารถจัดสวัสดิการได้อย่างมีประสิทธิภาพ คือผู้สูงอายุและชุมชนจะต้องมีความพร้อมในการทำงาน

เชิงรุกและเชิงรับกับสภาวะแวดล้อม กล่าวคือ ผู้สูงอายุในชุมชนจะต้องมีศักยภาพ และมีจิตอาสาที่จะทำงานเพื่อสังคม จึงก้าวเข้ามาปรับเปลี่ยนบทบาทเป็นผู้นำในตำบลและมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมพัฒนาต่าง ๆ เพราะปัจจุบันสวัสดิการหลายอย่างยังจัดไว้สำหรับบุคคลทั่วไป ดังนั้นถ้าไม่เข้าร่วมกิจกรรมก็จะไม่สามารถเข้าไม่ถึงสวัสดิการไปโดยปริยาย นอกจากนี้แล้วภายในชุมชนจะต้องมีทุนทางสังคมที่เอื้อต่อการทำงาน ไม่ว่าจะเป็นวัฒนธรรม ทรัพยากร หรือความสัมพันธ์ที่ดีภายในตำบลเพราะสิ่งเหล่านี้ถูกนำมาใช้ในการเป็นพื้นฐานในการทำงานพัฒนาซึ่งถือว่าเป็นพื้นที่ที่ทำให้ผู้สูงอายุได้มีโอกาสทำงานอันเกิดเป็นสวัสดิการ จึงกล่าวได้ว่าชุมชนที่เข้มแข็งจะมีศักยภาพในการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุได้มีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับงานวิจัยเรื่องกลไกทางวัฒนธรรมในการช่วยเหลือผู้สูงอายุของชุมชนชนบทของพิทักษ์ณา สุภาณูสร (2546) พบว่า ชุมชนมีกลไกทางวัฒนธรรมในการช่วยเหลือผู้สูงอายุทั้งด้านเศรษฐกิจ ด้านสุขภาพ ด้านร่างกาย ด้านจิตใจและด้านสังคมโดยใช้กลไกทางวัฒนธรรมเรื่องความกตัญญู การเคารพผู้อาวุโสและความสัมพันธ์ระบบเครือญาติ ความสัมพันธ์อันดีระหว่างกัน เป็นต้น ดังนั้นสวัสดิการผู้สูงอายุที่มีประสิทธิภาพจะต้องเกิดมาจากผู้สูงอายุที่มีศักยภาพและชุมชนที่เข้มแข็ง

4. รูปแบบการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุที่เหมาะสมควรเป็นแบบพหุภาคีและมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุ กล่าวคือ ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคชุมชน ประชาคม และส่วนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องควรเข้ามามีบทบาทในการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุร่วมกัน เนื่องจากสวัสดิการผู้สูงอายุในแต่ละรูปแบบไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคชุมชนมีจุดแข็งและจุดอ่อนแตกต่างกันจึงควรผสมผสานวิธีการทำงานอย่างมีส่วนร่วมจากทุกฝ่ายและประสานทรัพยากรตามศักยภาพไม่ว่าจะเป็นความรู้ งบประมาณและความชำนาญการ เพื่อทำให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด เช่น สามารถประหยัดงบประมาณ ลดระยะเวลาและลดความซ้ำซ้อนในการทำงานได้โดยมุ่งประโยชน์เพื่อผู้สูงอายุเป็นหลัก ซึ่งสอดคล้องกับที่อภิญา เวชชัย (2548, หน้า 8) เสนอไว้ว่า การจัดสวัสดิการไม่ควรใช้การให้เป็นรูปแบบหลักแบบเดียวควรมีการออกแบบที่หลากหลายเพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัญหา และเข้าถึงความยากลำบาก และซับซ้อนของคนที่ประสบปัญหาต่าง ๆ โดยพิจารณาทุนทางสังคมที่มีคุณค่าอยู่แล้วในสังคม และควรมีการดำเนินงานโดยภาคีหลายภาคส่วนทั้งรัฐ องค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แต่ละภาคีจะมี

แนวโน้มที่สัมพันธ์กัน บนฐานความสัมพันธ์ใหม่ที่เท่าเทียม เป็นหุ้นส่วนในการจัดการทางสังคมร่วมกัน และร่วมมือกันในการทำงานได้มากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังต้องเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้มีส่วนร่วมในการจัดสวัสดิการนั้น ๆ ไม่ใช่เป็นเพียงผู้รับบริการเพราะการมีส่วนร่วมจะเป็นกระบวนการที่กระตุ้นให้ผู้สูงอายุรู้สึกตระหนักในคุณค่าของตนเอง และนำศักยภาพที่มีมาใช้ประโยชน์ได้มาก

สิ่งที่สำคัญที่สุดของการวางแผนทางในการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุ คือ ต้องมีการเตรียมความพร้อมให้กับประชาชนในการเข้าสู่วัยผู้สูงอายุทั้งทางด้านสุขภาพ สังคม และเศรษฐกิจ เช่น การวางแผนทางการเงิน การดูแลสุขภาพ เป็นต้น เพราะจะทำให้สังคมไทยมีประชากรสูงอายุที่มีศักยภาพและมีคุณค่าในการทำประโยชน์เพื่อสังคมนั่นเอง ดังจะเห็นได้จากกลุ่มผู้สูงอายุในตำบลหนองรีที่เป็นแกนนำหรือผู้เข้าร่วมกิจกรรมจะเป็นผู้ที่มีความจิตอาสาและมีความพร้อมในการทำงานเพื่อให้ตำบลเกิดการพัฒนา โดยเริ่มทำงานเพื่อชุมชนมาตั้งแต่ก่อนตนเองจะเข้าสู่วัยสูงอายุ ทำให้มีพื้นฐานความคิดที่ดีแต่ชุมชน และมีพื้นฐานทางสังคมที่ดี เช่น มีเพื่อนมาก รู้จักกับคนต่างวัย มีเครือข่ายกับคนอื่น ๆ ต่างพื้นที่ ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะเปรียบเสมือนโครงข่ายที่คอยเกื้อหนุนเมื่อก้าวสู่วัยสูงอายุ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1. ครอบคลุม ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมให้ระบบทุนสังคมในตำบลหนองรีที่มีสำคัญในการทำให้ระบบสวัสดิการผู้สูงอายุมีประสิทธิภาพ ไม่ว่าจะระบบเครือข่าย การเกื้อกูลกันสังคม และวัฒนธรรมมีความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น เนื่องจากกระแสการพัฒนาแบบทุนนิยมที่เน้นความเจริญทางด้านเศรษฐกิจทำให้คนในตำบลหนองรีต้องมีภาวะบีบคั้นทางด้านเศรษฐกิจทำให้ทุนทางสังคมเริ่มหายไป

2. สวัสดิการที่เป็นกิจกรรมทางด้านการพัฒนาชุมชนควรมีการระดมกลุ่มเป้าหมายไว้เพื่อผู้สูงอายุโดยเฉพาะ เพราะจะทำให้สามารถจัดสวัสดิการได้เหมาะสมกับช่วงวัย เพราะส่วนใหญ่ผู้สูงอายุมักได้รับสวัสดิการสังคมในรูปแบบของสงเคราะห์บำบัดช่วยเหลือเบื้องต้น เนื่องจากผู้สูงอายุยังมีศักยภาพมากเพียงพอต่อการทำงานพัฒนา

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

รัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีแนวทางในการจัดสวัสดิการสังคมโดยมุ่งเน้นการป้องกันปัญหาและการพัฒนากับกลุ่มผู้สูงอายุโดยตรงมากกว่าแนวทางในการเยียวยา แก้ไขปัญหา และส่งเสริมให้ผู้สูงอายุได้มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมของสังคมมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้พบว่าผู้สูงอายุที่เข้าถึงสวัสดิการเพื่อป้องกันและพัฒนา ส่วนใหญ่จะเป็นผู้สูงอายุที่มีต้นทุนทางสังคมสูงคือมีความพร้อมทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ และเศรษฐกิจ ดังนั้นรัฐจึงควรมีนโยบายในการส่งเสริมสนับสนุนให้มีการเตรียมความพร้อมทางด้านสังคมและจิตใจก่อนเข้าสู่ผู้สูงอายุ นอกเหนือจากนโยบายการออมเงินเพื่อสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจที่มีอยู่ในปัจจุบันและต้องส่งเสริมให้เกิดความเข้มแข็งในชุมชนเพื่อให้สามารถจัดสวัสดิการผู้สูงอายุได้ดีเช่นตำบลหนองรี

ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

ควรมีการศึกษาวิจัยเพื่อรูปแบบการพัฒนาระบบสวัสดิการผู้สูงอายุที่มีความเหมาะสมกับสังคมเมืองเพื่อให้เห็นข้อเหมือนหรือข้อต่างที่ชัดเจนของรูปแบบการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุที่เหมาะสม รวมทั้งศึกษาแนวทางในการพัฒนาระบบสวัสดิการสำหรับเตรียมความพร้อมในการเข้าสู่ผู้สูงอายุ และเพื่อป้องกันปัญหาที่จะเกิดขึ้นเมื่อเข้าสู่ผู้สูงอายุ

บรรณานุกรม

- กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2548). รายงานการศึกษาเรื่อง ทิศทางและรูปแบบการจัดสวัสดิการสังคมของประเทศไทย. กรุงเทพฯ: เทพเพ็ญวานิชย์.
- กิติพัฒน์ นนทบุรีมະດູລຸຍ. (2548). นโยบายสังคมและสวัสดิการสังคม (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- จิราพร เกศพิชญ์วัฒนา, จันทรพีเพ็ญ แสงเทียนฉาย และยุพิน อังสุโรจน์. (2544). ความสัมพันธ์ระหว่างการช่วยเหลือเกื้อหนุนในครอบครัวกับความสุขทางใจของผู้สูงอายุไทย. วารสารประชากรศาสตร์, 17(2), 1-18.
- ถวัลย์ เฮงเจริญ. (2556, 3 กุมภาพันธ์). สัมภาษณ์
- นารีรัตน์ จิตรมนตรี และสาวิตรี ทยานศิลป์. (2551). การทบทวนองค์ความรู้และแนวทางการจัดระบบสวัสดิการผู้สูงอายุในประเทศไทย. นครปฐม: สถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัว มหาวิทยาลัยมหิดล.
- นุหัตถ์ ทองกลีบ. (2550). บทบาทภาครัฐในการจัดสวัสดิการแก่ผู้สูงอายุในเขตกรุงเทพมหานคร. คุชชินีพนธ์ปรัชญาดุขะฎิบั้ถนิติต, สาขารัฐประศาสนศาสตร์, มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- พิทักษณา สุภานุสร. (2546). กลไกทางวัฒนธรรมในการช่วยเหลือผู้สูงอายุของชุมชนชนบท. เชียงใหม่: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- มณี กลิ่นชู. (2556, 3 กุมภาพันธ์). สัมภาษณ์.
- มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย. (2553). สถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2552. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย.
- ยุพา วงศ์ไชย. (2545). นโยบายสวัสดิการสังคม. กรุงเทพฯ: ศักดิ์โสภณาการพิมพ์.
- เยาวลักษณ์ เนื่องจำนงค์. (2555, 23 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์.

- ระพีพรรณ คำหอม. (2549). *สวัสดิการสังคมกับสังคมไทย* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: บริษัทพริกหวานกราฟฟิค.
- _____. (2550) *การพัฒนามาตรฐานและคู่มือการส่งเสริมสวัสดิภาพและคุ้มครองพิทักษ์สิทธิเด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส คนพิการ และผู้สูงอายุ เพื่อการขยายผลการนำไปใช้: รายงานการศึกษาสำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส คนพิการ และผู้สูงอายุ*. กรุงเทพฯ: กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.
- _____. (2542). *การประเมินโครงการบริการสวัสดิการสังคมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข.
- รัชยา โปธิลิน. (2555, 7 พฤศจิกายน). *หัวหน้าสำนักงานปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลหนองรี, สัมภาษณ์*.
- เล็ก สมบัติ. (2549). *โครงการภาวะการดูแลผู้สูงอายุของครอบครัวในปัจจุบัน: รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์*. กรุงเทพฯ: คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วรวิมล โจมรัตน์พันธ์. (2548). *ทุนทางสังคม*. กรุงเทพฯ: โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข.
- วิพรรณ ประจวบเหมาะ (บรรณารักษ์). (2555). *สถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2554*. กรุงเทพฯ: พงษ์พาณิชย์ เจริญผล.
- ศศิพัฒน์ ยอดเพชร. (2544). *สวัสดิการผู้สูงอายุ*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ศศิพัฒน์ ยอดเพชร, โกวิท พวงงาม และวรรณลักษณ์ เมียนเกิด. (2549). *รายงานการวิจัยการบริหารจัดการของชมรมผู้สูงอายุในกิจกรรมสร้างเสริมสุขภาพ*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มิสเตอร์ก๊อปปี (ประเทศไทย).
- อดิน รพีพัฒน์, ม.ร.ว. (2527). *การมีส่วนร่วมของชุมชนในสภาพสังคมและวัฒนธรรมไทยในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ศักดิ์โสภากการพิมพ์.
- อภิญา เวชชัย. (2555). *การเสริมพลังอำนาจในการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

อภิญญา เวชยชัย, ศิริพร ยอดกมลศาสตร์ และณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ (บรรณาธิการ).

(2547). *สวัสดิการสังคม ฉบับชาวบ้าน: แนวคิด นโยบาย แนวทางปฏิบัติ*.

กรุงเทพฯ : ศูนย์ศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมือง คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Kimmel, D.C. (1980). *Adulthood and aging: An interdisciplinary developmental view*. New York: Wiley.

Foos, P.W. & Clark, M.C. (2010). *Human aging*. Boston: Pearson A&B.

Raymond, J. (1995). *Empowerment in community care*. London: Chapman & Hall.

Rosalie, A. et al. (2001). *Social work and social welfare: An introduction*. Sydney: Brooks/Cole.

Zastrow, C. (2008). *Introduction to social work and social welfare: Empowering people*. Belmont, CA: Thomson Brooks/Cole.